

ვალუტის და სავალუტო პოლიტიკის არსის საკითხისათვის

მალხაზ გვიჩია

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

რეზიუმე

ნაშრომში განხილული და გაანალიზებულია ვალუტის და სავალუტო პოლიტიკის არსი, როლი და მნიშვნელობა, სავალუტო კურსი და სავალუტო ურთიერთობათა რეგულირება, როგორც სავალუტო პოლიტიკის შემადგენელი ელემენტი. ჩამოყალიბებულია ფინანსური ვალუტის განსაზღვრის ავტორისეული ფორმულირება, ვალუტების კატეგორიზაცია მათი მოქმედების არეალისა და მასშტაბურობის ნიშნით, ასევე კონვეტირებადობის დონისა და სიმყარის მიხედვით. სხვადასხვა მეცნიერ ეკონომისტთა შეხედულებების შესწავლისა და გაანალიზების შედეგად გაკეთებულია დასკვნა, რომ სავალუტო პოლიტიკა არის სახელმწიფოს მიერ განსახორციელებელ ეკონომიკურ ღონისძიებათა სისტემა, რომლის მიზანია ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფა, უმუშევრობისა და ინფლაციის დონის შემცირება და საგადასახადო ბალანსის წონასწორობის მიღწევა-შენარჩუნება.

საკვანძო სიტყვები: ვალუტა, სავალუტო პოლიტიკა, ეროვნული ვალუტა, უცხოური ვალუტა, კოლექტიური (რეგიონული) ვალუტა, მსოფლიო ვალუტის ცნება.

ძირითადი ტექსტი

ვალუტა და სავალუტო პოლიტიკა სახელმწიფო საფინანსო-ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის, ხოლო მთლიანობაში, ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი შემადგე-

ნელი ნაწილია, რომლის წარმატებული რეალიზაცია ბევრად დადამოკიდებული ხელისუფლების პოლიტიკურ ნებაზე, მისი კონცენტრაციის და ეკონომიკის ორგანიზებული მართვის დონეზე.

ვალუტა, ფინანსური გაგებით, გულისხმობს ფულად ერთეულს, რომელიც საფუძვლად უდევს ამა თუ იმ ქვეყნის ფულად სისტემას ანუ იგი წარმოადგენს სახელმწიფოს ეროვნული ფულის ერთეულს. როგორც წესი, ქვეყნის ფულად ერთეულს კანონმდებლურად აწესებს სახელმწიფო, რომელიც მას ანიჭებს გარკვეულ ნომინალურ ღირებულებას და აცხადებს მას ქვეყნის ტერიტორიაზე ერთადერთ საგადასახდელო საშუალებად.

აღსანიშნავია, რომ როგორც ქართველ, ასევე უცხოელ მეცნიერ ფინანსისტთა ნაშრომებში (მონოგრაფიებსა თუ სახელმძღვანელოებში) ზოგიერთ შემთხვევაში რატომღაც გვერდი აქვს ავლილი ვალუტის, როგორც ფინანსური კატეგორიის, ცნების განმარტებას და მისი არსის სრულყოფილად და გასაგებად გადმოცემას.

ამ მხრივ ერთ-ერთ გამონაკლისად შეიძლება ჩაითვალოს პროფესორების ი.მესხიას და რ. ბასარიას სახელმძღვანელო ნაშრომი „ეკონომიკური თეორიის საფუძვლები“, სადაც მოცემულია ფინანსური ვალუტის ცნების საკმაოდ ლაკონური განმარტება, კერძოდ: „ვალუტა ამა თუ იმ ქვეყნის ფულადი ერთეულია, მისი საგადასახადო საშუალებაა“

ჩვენი გაგებით, ვალუტა, როგორც ფინანსური კატეგორია, წარმოადგენს სახელმწიფოს ან სახელმწიფოთა ჯგუფის მიერ დადგენილ ფულად ერთეულს (ფულად ნიშანს), რომელსაც მინიჭებული აქვს გარკვეული, მისი ფასების მასშტაბის შესაბამისი ნომინალური ღირებულება და აღიარებულია ქვეყნის (ქვეყნების ჯგუფის) მთელ ტერიტორიაზე გადახდისა და ანგარიშსწორების ერთადერთ საშუალებად.

ფინანსური ვალუტა თავისი მოქმედების არეალისა და მასშტაბურობის მიხედვით პირობითად შეიძლება დავყოთ შემდეგ კატეგორიებად:

1. ეროვნული ვალუტა;

2. უცხოური ვალუტა;
3. კოლექტიური (რეგიონული) ვალუტა;
4. მსოფლიო (სარეზერვო) ვალუტა.

ეროვნული ვალუტის ცნების ქვეშ იგულისხმება ნებისმიერი სუვერენული სახელმწიფოს ეროვნული ფულადი ერთეული, რომელიც სახელმწიფოს მიერ ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე აღიარებულია ერთადერთ საგადასახდელო საშუალებად. მაგალითად, საქართველოს ეროვნული ვალუტაა ლარი, რუსეთის - რუსული რუბლი, იაპონიის - იაპონური იენა, დიდი ბრიტანეთის - გირვანქა სტერლინგი და ა.შ. სრულიად მართებულად მიუთითებს პროფ. რ. კაკულია, რომ „ყველა სუვერენულ სახელმწიფოს გააჩნია ეროვნული ფული, ეროვნული ვალუტა, რომლის გამოყენება, როგორც საანგარიშო ერთეულისა და ანგარიშსწორების საშუალებისა, სავალდებულოა. მან უნდა გამორიცხოს ქვეყნის ტერიტორიაზე სხვა ქვეყნების ფულადი ერთეულის გამოყენება.

უცხოური ვალუტა შედარებით პირობითი და უფრო ზოგადი ცნებაა. ნებისმიერი მოცემული სახელმწიფოსთვის უცხოურ ვალუტას წარმოადგენს ყველა სხვა დანარჩენი სახელმწიფოს ეროვნული ფულადი ერთეული (ეროვნული ვალუტა). მაგალითად, საქართველოსთვის, რომლის ეროვნული ვალუტაა ლარი, უცხოურ ვალუტად ითვლება ნებისმიერი სხვა სახელმწიფოს ეროვნული ვალუტა, როგორიცაა: აშშ დოლარი, რუსული რუბლი, თურქული ლირა, იაპონური იენა და ა.შ. იმავდროულად, რუსეთისათვის, რომლის ეროვნული ვალუტაა რუბლი, უცხოურ ვალუტას წარმოადგენს ქართული ლარი, აშშ დოლარი, თურქული ლირა, იაპონური იენა და ა.შ.

უნდა აღინიშნოს, რომ მე-20 საუკუნის ბოლოსათვის წარმოებისა და კაპიტალის ინტერნაციონალიზაციის მასშტაბების ზრდამ გარკვეულწილად მოდურ ტერმინად გადააქცია „უცხოური ვალუტის“ ცნება და მას უფრო მეტი დატვირთვა შესძინა. ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორის მ. კაკულიას მოსაზრებით, „სწორედ უცხოური ვალუტაა ის ინსტრუმენტი, რომლის

საშუალებითაც ხორციელდება საერთაშორისო ვაჭრობა, ტექნოლოგიის გადაცემა თუ ტურიზმი“.

ეს განმარტება სწორია და მისაღები. ამასთან იგი, ჩვენი აზრით, გარკვეულ განვითარებასა და დაზუსტებას საჭიროებს. კერძოდ უფრო სწორი და მისადაგებული იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ყოველივე ზემოჩამოთვლილი ურთიერთობები და პროცესები ხორციელდება არა „უცხოური ვალუტის“, არამედ „მაღალკონვერტირებადი მყარი ვალუტის“ მეშვეობით. ამ დაზუსტების აუცილებლობა იქიდან გამომდინარეობს, რომ ვთქვათ, ამერიკის შეერთებული შტატების დოლარი, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობებით წარმოშობილი ფინანსური ოპერაციების უმეტესი (ძირითადი) ნაწილი, მართალია, საქართველოსათვის (ასევე სხვა ქვეყნებისათვის) „უცხოურ ვალუტას წარმოადგენს, მაგრამ თვით აშშ-სათვის იგი „ეროვნული ვალუტაა“ და არა „უცხოური“. ანალოგიურად ითქმის ინგლისურ გირვანქა სტერლინგის, ევროს, რუსული რუბლის, იაპონური იენას, თურქული ლირას და სხვა ფულადი ნიშნების შესახებაც, რომლებიც საკუთარი ქვეყნებისთვის ეროვნულ ვალუტას, ხოლო სხვა ქვეყნებისათვის კი უცხოურ ვალუტას წარმოადგენენ.

უცხოური ვალუტის და საერთოდ ვალუტის ცნების შესახებ საკმაოდ ბუნდოვან, ერთობ საეჭვო და სადავო მოსაზრებას გამოთქვამს ცნობილი რუსი მეცნიერი ფინანსისტი პროფესორი მ.კ. ბუნიკინა, რომელიც აცხადებს, რომ „ყველა ეროვნული ფულის ნიშანი არ შეიძლება განხილულ იქნეს, როგორც ვალუტა. ვალუტად იქცევა ის ფული, რომელიც მსოფლიო თანამეგობრობის მიერ საყოველთაო ექვივალენტადაა მიჩნეული.

მოტანილი დებულებიდან აშკარად ჩანს, რომ დიდად პატივცემული მეცნიერი სხვა (ამასთანავე, მიუღებელი) პრიზმით უყურებს ვალუტის არსს და, ვფიქრობთ, ასეთი განმარტებით ფაქტობრივად ერთმანეთში აქვს არეული ფინანსურ ვალუტასთან დაკავშირებული და ერთმანეთისაგან საკმაოდ განსხვავებული ისეთი სავალუტო კატეგორიები, როგორიცაა: ეროვნული

ვალუტა, უცხოური ვალუტა და მსოფლიო ვალუტა, რომელსაც მაღალი კონვერტირებადობის უნარის გამო სარეზერვო ვალუტის სტატუსი გააჩნია.

გამოყენებადობის თვალთახედვიდან გამომდინარე, ჩვენი შეხედულებით, უცხოურ ვალუტად უნდა მივიჩნიოთ ნებისმიერი სახელმწიფოს ეროვნული ფულადი ან სახელმწიფოთა ჯგუფისათვის სამოქმედოდ შემოღებული ერთიანი ფულადი ერთეული, რომელიც შეიძლება გადაიცვალოს მოცემული ქვეყნის ვალუტაზე დადგენილი სავალუტო კურსის შესაბამისად.

კოლექტიური (რეგიონული) ვალუტა გულისხმობს სხვადასხვა სახელმწიფოს ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე ერთიანი ვალუტის (ფულადი ნიშნის) შემოღებას, რომელიც შეთანხმების მონაწილე სახელმწიფოებისათვის ძირითად საანგარიშსწორებო და საგადასახდელო საშუალებას წარმოადგენს.

კოლექტიური (რეგიონული) ვალუტის კლასიკურ მაგალითს წარმოადგენს მე-20 საუკუნის 70-იან წლების ბოლოს (1979 წელს) ევროგაერთიანების ჩარჩოებში დაწყებული ევროპის სავალუტო სისტემის (ესს) ფორმირება და ამ სისტემის მოქმედების მექანიზმად ერთიანი საანგარიშსწორებო ერთეულის - ეკიუს გამოყენება („ეკიუ“ ინგლისურად ნიშნავს „ევროპის ფულად ერთეულს“), რომელიც 1995 წელს შეიცვალა ახალი საანგარიშსწორებო ერთეულით „ევრო“-თი და 2002 წლიდან იგი გადაიქცა ევროპის 12 სახელმწიფოს ფულად ერთეულად (კოლექტიურ ვალუტად).

მსოფლიო ვალუტის ცნებაში იგულისხმება ამა თუ იმ ქვეყნის ეროვნული ვალუტა (ფულადი ერთეული), რომელიც, თავისი სიმყარის და მაღალსაიმედოობის გამო, საანგარიშსწორებო - საგადასახდელო ფუნქციებს ასრულებს როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე სახელმწიფოთა შორის (საერთაშორისო) სავალუტო სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებში.

როგორც პროფესორი რ. კაკულია აღნიშნავს, „საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობის განვითარება მოითხოვს გამონახულ იქნეს ისეთი ფენომენი, რომელიც უზრუნველყოფს

საანგარიშო ერთეულის, მიმოქცევისა და ანგარიშსწორების, აგრეთვე დაგროვების საშუალებისა და ღირებულების საზომის ფუნქციების შესრულებას, რომელთა გარეშეც გაცვლა მატერი-ალური, ბარტერული გაცვლის სტადიიდან ვერ გამოვა“.

ასეთ „ფენომენს“, უპირველეს ყოვლისა, წარმოადგენს ამე-რიკის შეერთებული შტატების ეროვნული ფულადი ერთეული - დოლარი, რომელიც ფაქტობრივად მე-20 საუკუნის 40-იანი წლებიდან უზრნვეყოფს საერთაშორისო (მსოფლიო) სავაჭრო ეკონომიკურ ურთიერთობებში საანგარიშო ერთეულის, ანგა-რიშსწორების, გადახდისა და დაგროვების საშუალებებისა და ღირებულების საზომის ფუნქციების შესრულებას, რის გამოც იგი აღიარებულია მსოფლიო ვალუტად და, ამასთანავე მიკუთ-ვნებული აქვს სარეზერვო ვალუტის სტატუსი.

ვალუტის სტაბილურობის, კონკურენტუნარიანობისა და ქვეყნის გარეთ ფუნქციონირების უნარი დამოკიდებულია მისი კონვერტირებადობის დონეზე.

ვალუტის კონვერტირებადობაში იგულისხმება ამა თუ იმ ქვეყნის ეროვნული ფულადი ერთეულის (ვალუტის) სხვა ქვეყ-ნების ეროვნულ ვალუტებზე თავისუფალი და შეუზღუდავი გა-ცვლის უნარი მოქმედი სავალუტო კურსის შესაბამისად.

ამასთან დაკავშირებით, უნდა აღინიშნოს, რომ რეალობას მოკლებულია და ვერ დავეთანხმებით ზოგიერთი უცხოელი სპეციალისტის მოსაზრებას იმის თაობაზე, რომ თითქოს „სხვა ვალუტებში“ უნდა ვიგულისხმოთ არა სხვა ქვეყნების ფულადი ერთეულები (რომლებზეც მოცემული ქვეყნის სავალუტო ბა-ზარზე არ არსებობს პერმანენტული მოთხოვნა და მიწოდება), არამედ საერთაშორისო სარეზერვო ვალუტებიდან (აშშ დოლა-რი, ევრო, იაპონური იენა) რომელიმე მათგანი.

ვალუტის კონვერტირებადობა, როგორც სამართლიანად აღ-ნიშნავს ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი მ. კაკულია, და-მოუკიდებელი ფენომენია, რომელიც თვით ფულის ბუნებიდან მომდინარეობს და ამ ცნების ძირითადი მახასიათებელია მო-ცემული ფულადი ერთეულის თავისუფალი გაცვლადობა, რაც

შინაგანად გულისხმობს გადახდის საყოველთაო საშუალებად მის გამოყენებას.

ეროვნული ფულადი ერთეულის (ვალუტის) სხვა ქვეყნების ვალუტებზე თავისუფალი გაცვლადობის უნარისა და დონის მიხედვით ეროვნული ვალუტები იყოფა შინაკონვერტირებად და გარეკონვერტირებად ვალუტებად.

ვალუტის შინაკონვერტირებადობა გულისხმობს ამა თუ იმ ქვეყნის შინა სავალუტო ბაზარზე, სახელმწიფოს მხრიდან რაიმე შეზღუდვების გარეშე, ამ ქვეყნის ეროვნული ფულადი ერთეულის სხვა სახელმწიფოთა ვალუტებზე გაცვლის პერმანენტული მოთხოვნისა და მიწოდების არსებობას.

შინაკონვერტირებადობის პირობებში ეროვნული ვალუტის გაცვლა სხვა ვალუტებზე ხორციელდება მხოლოდ ქვეყნის შიგნით და ამ ვალუტაზე მოთხოვნა სხვა სახელმწიფოების მხრიდან არ არსებობს, ე.ი. ეროვნულ ვალუტას ახასიათებს დაბალკონვერტირებადობის უნარი და მოქმედების მცირე მასშტაბი (დაბალი დონე). ქართული ლარი წარმოადგენს შინაკონვერტირებადი ვალუტის ტიპიურ მაგალითს.

გარეკონვერტირებადობის ცნებაში იგულისხმება მოცემული ქვეყნის ეროვნული ფულადი ერთეულის როგორც ქვეყნის შინა ბაზარზე, ასევე სხვა ქვეყნების (გარე) სავალუტო ბაზრებზე თავისუფლად გაცვლის უნარი, რომლის დროსაც ადგილი აქვს ამ ვალუტაზე ემიტენტი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ რეგულარულ მოთხოვნა-მიწოდებას, რითაც იგი იქცევა უცხოურ ვალუტად და იძენს თავისუფლად გამოყენებადი ვალუტის სტატუსს.

ეროვნული ვალუტის გარეკონვერტირებადობა თავისთავად მიგვანიშნებს ვალუტის ემიტენტი ქვეყნის ეკონომიკის მსოფლიო ინტეგრაციაში ჩართვაზე. ეს ფაქტი აშკარად მიუთითებს მოცემული ვალუტის სხვა ქვეყნების ეროვნულ ვალუტებზე გაცვლადობის (კონვერტირებადობის) მაღალ უნარზე, რომლის მასშტაბების გაზრდა მსოფლიო დონეზე იწვევს ამ ვალუტის მსოფლიო ვალუტად გადაქცევას (მაგალითად, აშშ დოლარი, ევრო) და ანიჭებს მას სარეზერვო ვალუტის ფუნქციას.

ეროვნული ვალუტის კონვერტირებადობის დონეს, უნარ-სა და შესაძლებლობას, ქვეყნის ეკონომიკურ სიძლიერესთან ერთად, მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს სახელმწიფოს მიერ შემუშავებული და რეალიზებული სავალუტო პოლიტიკა, მისი სისწორე და ოპტიმალურობა, რომელიც უმნიშვნელოვანეს ადგილს იკავებს საბაზრო ეკონომიკის რეგულირების სისტემაში.

სავალუტო პოლიტიკა ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის განუყოფელი (ორგანული) ნაწილია, რომელზედაც აგებულია ქვეყნის სავალუტო ურთიერთობანი და სავალუტო სისტემა.

სავალუტო პოლიტიკა, როგორც ქვეყნის ფულად-საკრედიტო და, მთლიანობაში, ეროვნული ეკონომიკური პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი, უპირველეს ყოვლისა, წარმოგვიდგება სახელმწიფოს მიერ განსახორციელებელ ეკონომიკურ ღონისძიებათა სისტემად (ერთობლიობად), რომლის სტრატეგიულ მიზანს შეადგენს ქვეყნის მდგრადი ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფა, უმუშევრობის და ინფლაციის დონის შემცირება და საგადასახდელო ბალანსის ნონასწორობის მიღწევა-შენარჩუნება.

პროფესორი რ. კაკულიას მიერ ჩამოყალიბებული ფორმულირების თანახმად, „სავალუტო პოლიტიკა არის ეკონომიკურ ღონისძიებათა ერთობლიობა, რომლებსაც ახორციელებენ სახელმწიფო ორგანიზაციები და სახელმწიფოთაშორისო დაწესებულებები მათი საპროგრამო მიზნობრივი მითითებების საფუძველზე“.

სავალუტო პოლიტიკის არსის შესახებ ასევე საკმაოდ ყურადღასაღები მოსაზრება აქვს გამოთქმული პროფესორ ლ. კრასავინას. ავტორი, სავალუტო პოლიტიკას მიიჩნევს რა საბაზრო ეკონომიკის რეგულირების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ელემენტად, აღნიშნავს, რომ „სავალუტო პოლიტიკა არის ქვეყნის სიმდიდრე და სტრატეგიული მიზნების შესაბამისად საერთაშორისო სავალუტო და სხვა ეკონომიკურ ურთიერთობათა სფეროში განსახორციელებელი ღონისძიებათა ერთობლიობა“.

როგორც მოტანილი ფორმულირებიდან ჩანს, პროფ. ლ. კრასავინა სავალუტო პოლიტიკის არსის განსაზღვრისას მთავარ აქცენტს აკეთებს საერთაშორისო სავალუტო და სხვა ეკონომიკურ ურთიერთობათა სფეროში განსახორციელებელ ღონისძიებებზე და ნაკლებ ყურადღებას უთმობს ქვეყნის შიგნით აუცილებელ სავალუტო და სხვა ეკონომიკურ ურთიერთობებს. სწორია პატივცემული მეცნიერი შეხედულება იმის თაობაზე, რომ სავალუტო პოლიტიკა მიმართულია ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის მთავარი მიზნების (მყარი ეკონომიკური ზრდის, უმუშევრობის და ინფლაციის შემცირების, საგადასახდელო ბალანსის წონასწორობის შენარჩუნების) მისაღწევად.

სავალუტო პოლიტიკა ყალიბდება და იურიდიულად ფორმდება სავალუტო კანონმდებლობით, აგრეთვე სავალუტო შეთანხმებით. სავალუტო კანონმდებლობა, მოიცავს შესაბამისი სამართლებრივი ნორმების ერთობლიობას, რომელთა საფუძველზედაც რეგულირდება სავალუტო ოპერაციების განხორციელების წესი როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ. სავალუტო შეთანხმებები, რომელიც შეიძლება იყოს ორმხრივი ან მრავალმხრივი, წარმოადგენს სახელმწიფოთა შორის სავალუტო პრობლემებზე შედგენილ თანხმობით იურიდიულ დოკუმენტს.

სავალუტო პოლიტიკა განსაზღვრავს სავალუტო პრობლემებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მომზადებას, მიღებას და მათ რეალიზაციას. ქვეყნის პოლიტიკაის განმსაზღვრელ ფაქტორებს მიეკუთვნება ეროვნული მატერიალური წარმოების დონე, საგადასახდელო ბალანსის მდგომარეობა, ქვეყნისთვის ძვირფასი ლითონების (ოქროს) მარაგის საკმარისობა, ეროვნული ვალუტის გაცვლითი კურსის სტაბილურობის (რყევადობის) დონე, ინფლაციის დონე და ინფლაციური პროცესის მართვადობის ხარისხი და სხვა.

სავალუტო პოლიტიკა, აღებული მსხვილ (მსოფლიო) მასშტაბში, წარმოგვიდგება სტრუქტურული სავალუტო პოლიტიკის და მიმდინარე სავალუტო პოლიტიკის სახით.

სტრუქტურულ სავალუტო პოლიტიკაში იგულისხმება გრძელვადიან ღონისძიებათა ერთობლიობა, რომელიც მიმართულია მსოფლიო სავალუტო სისტემაში სტრუქტურული ცვლილებების გასატარებლად სავალუტო რეფორმების განხორციელების გზით. მიმდინარე სავალუტო პოლიტიკა კი წარმოადგენს ღონისძიებათა სისტემას (ერთობლიობას), რომელთა განხორციელების მიზანს შეადგენს სავალუტო კურსის, სავალუტო ოპერაციების, სავალუტო და ოქროს ბაზრების და სხვათა ოპერატიული (ყოველდღიური) რეგულირება.

სავალუტო პოლიტიკის ძირითად ფორმებად გვევლინება: დისკონტური პოლიტიკა, დევიზური პოლიტიკა, სავალუტო რეზერვების დივერსიფიკაცია, სავალუტო კურსის რეჟიმის რეგულირება და ა.შ.

დისკონტური (სააღრიცხვო) პოლიტიკა, როგორც სავალუტო პოლიტიკის ერთ-ერთი ძირითადი ფორმა, გულისხმობს ქვეყნის ცენტრალური ბანკის მიერ სააღრიცხვო (საპროცენტო) განაკვეთების ცვლილებას, რომელიც მიმართულია სავალუტო კურსის და საგადასახდლო ბალანსის, აგრეთვე შინა კრედიტების, ფულადი მასის და ერთობლივი მოთხოვნის რეგულირებისაკენ.

დევიზური პოლიტიკა, რომელიც წარმოადგენს ეროვნული ვალუტის კურსზე ზემოქმედების მეთოდს და ხორციელდება შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების (ცენტრალური ბანკის) მიერ ეროვნული ფულადი ერთეულის გაცვლითი კურსის რეგულირების მიზნით სავალუტო ბაზარზე უცხოური ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის გზით, პრაქტიკაში ცნობილია სავალუტო ინტერვენციის სახელწოდებით. კონკრეტული მიზნიდან გამომდინარე, სავალუტო ინტერვენცია გამოიხატება ეროვნული ბანკის მიერ ღია ბაზარზე უცხოური ვალუტის გაყიდვაში (როცა ინტერვენციის მიზანს შეადგენს ეროვნული ვალუტის კურსის გამყარება) ან კიდევ, პირიქით, უცხოური ვალუტის ყიდვაში, თუ ოპერაციის მიზანი ეროვნული ვალუტის გაცვლითი კურსის შემცირებაში მდგომარეობს.

სავალუტო რეზერვების დივერსიფიკაციის, როგორც სავალუტო პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფორმის, არსი მდგომარეობს სახელმწიფოსა და მისი ცენტრალური (ეროვნული) ბანკის მიერ გატარებულ პოლიტიკაში, რომელიც მიმართულია სავალუტო რეზერვების სტრუქტურის რეგულირებაზე მათ შემადგენლობაში სხვადასხვა ვალუტების ჩართვის გზით. ეს პოლიტიკა, ჩვეულებრივად, ხორციელდება არასტაბილური ვალუტების გაყიდვის და უფრო მყარი ვალუტების ყიდვის გზით, რომლის მიზანს შეადგენს სავალუტო ინტერვენციების გატარებისა და საერთაშორისო ანგარიშსწორების წარმოების შესაძლებლობა, აგრეთვე ვალუტის დაცვა მოსალოდნელიდანაკარგებისაგან.

რაც შეეხება სავალუტო კურსის რეჟიმების პოლიტიკას, იგი მოიცავს ვალუტების ეროვნული და სახელმწიფოთაშორისი რეგულირების საკითხებს, რომლის ობიექტს წარმოადგენს სავალუტო პარიტეტების და სავალუტოკურსების რეჟიმი. ამ რეჟიმის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ სავალუტო კურსების სახელმწიფოთაშორისი რეგულირებისათვის, ბრეტონ-ვუდის შეთანხმების (1904წ.) შესაბამისად, ამ ხელშეკრულების მონაწილე ქვეყნების მიერ საერთაშორისო სავალუტო ფონდში (სსფ) დაფიქსირებული ეროვნული ვალუტის საბაზრო კურსისა (აშშ დოლართან მიმართებაში) და ოქროს ოფიციალური ფასის მიხედვით დგინდება ამა თუ იმ ვალუტის ოქროშემცველობა (ფასების მასშტაბი) რომლითაც განისაზღვრებოდა მოცემული ვალუტის სხვა ვალუტებზე გასაცვლელი (გაცვლითი) კურსი. ამჟამად, საკურსო პოლიტიკის სრულყოფისა და სავალუტო კურსების უფრო ზუსტად განსაზღვრისათვის მიმართავენ „საერთაშორისო სამომხმარებლო კალათის“ მონაცემთა გამოყენებას.

სავალუტო პოლიტიკის ტრადიციულ მეთოდებს წარმოადგენს ვალუტის დევალვაცია და რევალვაცია, რომელიც ერთ შემთხვევაში გულისხმობს ეროვნული ვალუტის კურსის შემცირებას უცხოური და კოლექტიური ვალუტების მიმართ (დევალ-

ვაცია), რომლის მთავარი მიზანი და ობიექტური საფუძველი მდგომარეობს მოცემული ვალუტის ოფიციალური სავალუტო კურსის მის საბაზრო კურსთან შედარებით ამაღლებაში, ხოლო მეორე შემთხვევაში, პირიქით, ითვალისწინებს ეროვნული ვალუტის კურსის ამაღლებას უცხოურ (კოლექტიურ) ვალუტებთან ან საერთაშორისო სააღრიცხვო სავალუტო ერთეულებთან (CDP) მიმართებაში (რევალვაცია).

სავალუტო პოლიტიკის რეალიზაციის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საშუალებას წარმოადგენს სავალუტო ურთიერთობანი და ამ ურთიერთობათა რეგულირება.

სავალუტო ურთიერთობათა ცნების ქვეშ იგულისხმება ეკონომიკური ურთიერთობანი, რომლებიც დაკავშირებულია მსოფლიო ფულის ფუნქციონირებასთან და ემსახურება ქვეყნებს შორის სამეურნეო კავშირების სხვადასხვა ფორმებს, როგორიცაა საგარეო ვაჭრობა, კაპიტალის გატანა, სესხების გაცემა, სამეცნიერო-ტექნიკური გაცვლა, ტურიზმი, სახელმწიფო და კერძო გადარიცხვები.

სავალუტო რეგულირება, როგორც პროფესორი ლ. კრასავინა მიუთითებს, არის სახელმწიფოს მიერ საერთაშორისო ანგარიშსწორების და სავალუტო ოპერაციების განხორციელების ნების რეგლამენტაცია, რომელიც ხორციელდება ეროვნულ (სახელმწიფოებრივ), სახელმწიფოთაშორის და რეგიონულ დონეზე. სახელმწიფოთაშორისი სავალუტო რეგულირების განვითარება ქვეყნებს შორის სამეურნეო კავშირების გაფართოებისა და ინტერნაციონალიზაციის პირდაპირი შედეგია, რომლის მთავარ მიზანს შეადგენს ცალკეული ქვეყნების ერთობლივი ღონისძიებების შემუშავება-განხორციელება, წამყვანი სახელმწიფოების სავალუტო პოლიტიკის სხვა ქვეყნების სავალუტო პოლიტიკასთან შეხამება და სხვა.

სავალუტო ურთიერთობათა რეგულირება წარმოდგენილია რამდენიმე დონით. პირველ დონეს შეადგენს კერძო საწარმოები, რომელთა შორის პირველ რიგში გამოიყოფა ნაციონალური და საერთაშორისო ბანკები და კორპორაციები, რომლებიც

ფლობენ მსხვილ სავალუტო რესურსებს და აქტიურად მონაწილეობენ სავალუტო ოპერაციების განხორციელებაში. მეორე დონეზე იმყოფებიან ცალკე აღებული ნაციონალური სახელმწიფოები თავიანთი ფინანსთა სამინისტროს, ქვეყნის ცენტრალური ბანკ(ებ)ის და სავალუტო კონტროლის ორგანოების სახით, ხოლო სავალუტო ურთიერთობათა მესამე (უმაღლესი) დონე წარმოდგენილია სახელმწიფოთაშორისი დონით.

სახელმწიფოთაშორისი სავალუტო ურთიერთობათა რეგულირების საჭიროება, რომელიც წარმოდგენილია სავალუტო, საკრედიტო და ფინანსური პოლიტიკის კოორდინაციის ფორმით, განპირობებულია რიგი მიზეზებით, როგორიცაა: სუვერენულ სახელმწიფოთა ნაციონალური ეკონომიკების (მათ შორის მათი სავალუტო, საკრედიტო და ფინანსური ურთიერთობების) ურთიერთდამოკიდებულების გაძლერება; საბაზრო და სახელმწიფო რეგულირებას შორის თანაფარდობაში საბაზრო რეგულირების სასარგებლოდ მომხდარი ცვლილებები (რაც განპირობებულია სამეურნეო ურთიერთობათა ლიბერალიზაციით); მსოფლიო არენაზე ძალთა განლაგებაში მომხდარი ცვლილებები, კერძოდ, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ აშშ-ის ერთპიროვნული ლიდერობის შეცვლა სამთა (აშშ, დასავლეთ ევროპა, იაპონია) ბატონობით. ამას ემატება უდიდესი მასშტაბის არასტაბილური მსოფლიო სავალუტო, საკრედიტო და ფინანსური ბაზრები, რომლებიც მცოცავი სავალუტო კურსების და საპროცენტო განაკვეთების მკვეთრი რყევების, საბირჟო კრიზისებისა თუ პერიოდული სანაფთობო შოკების გავლენის ქვეშ იმყოფებიან.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ბუნებრივია, რომ უკვე მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების დღევანდელ ეტაპზე აბსოლუტურად ავტონომიური ნაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის (მათ შორის სავალუტო, საკრედიტო და ფინანსური პოლიტიკის) არსებობა, ფაქტობრივად, შეუძლებელია და, ამასთან, შეუთავსებელიც იქნება სახელმწიფოთა ურთიერთდამოკიდებულების განვითარებასთან და მსოფლიო ეკონომიკაში

მათ ინტეგრაციასთან.

სავალუტო პოლიტიკისაგან, ცხადია, უნდა განვასხვავოთ „სავალუტო სისტემა“, რომელიც როგორც პროფესორი რ. კაკულია აღნიშნავს „წარმოადგენს ფულად ურთიერთობათა ერთობლიობას, რომელიც მსოფლიო მეურნეობის წარმოების სხვადასხვა აგენტებს შორის მიმდინარე საერთაშორისო საგადასახდელო-საანგარიშსწორებო ოპერაციების გამასაშუალებელი მექანიზმია“.

სავალუტო სისტემაზე მსჯელობისას ერთმანეთისაგან უნდა გავარჩიოთ ეროვნული სავალუტო სისტემა და მსოფლიო (საერთაშორისო) სავალუტო სისტემა.

ეროვნული (ნაციონალური) სავალუტო სისტემა წარმოადგენს ცალკე აღებული ქვეყნის ფულადი სისტემის შემადგენელ ნაწილს, რომელიც განმტკიცებულია ეროვნული კანონმდებლობით (იმავდროულად, საერთაშორისო სამართლის ნორმების გათვალისწინებით). ეროვნული სავალუტო სისტემა, მისთვის დამახასიათებელი დამოუკიდებლობის ნიშნების შემცველობის გამო გარკვეულად გამოდის ეროვნულობის საზღვრებიდან.

ეროვნული სავალუტო სისტემისაგან განსხვავებით, მსოფლიო სავალუტო სისტემა წარმოადგენს საერთაშორისო სავალუტო ურთიერთობათა ორგანოზაციის ფორმას, რომელიც წარმოიშვა სახელმწიფოთა შორის სამეურნეო კავშირების ინტერნაციონალიზაციის საფუძველზე და კანონმდებლურად განმტკიცებულია სახელმწიფოთაშორისი შეთანხმებით.

ისტორიულად, ცხადია, ეროვნული სავალუტო სისტემის წარმოშობა წინ უსწრებდა მსოფლიო სავალუტო სისტემის წარმოშობას. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ ამ ორივე დონის სავალუტო სისტემას აქვთ ერთმანეთისაგან განსხვავებული მიზნები, ამოცანები, ფუნქციები და რეგულირების მექანიზმები, ისინი ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული სისტემების და ფუნქციონირების პროცესში მნიშვნელოვნად ავსებენ და სრულყოფენ ერთიმეორეს.

სავალუტო პოლიტიკა, მისი როლისა და მნიშვნელობიდან

გამომდინარე, სახელმწიფო ფულად-საკრედიტო პოლიტიკასა და , მითუმეტეს, ქვეყნის ეკონომიკურ პოლიტიკასთან ერთად (მთლიანობაში) ინდა უზრუნველყოფდეს ისეთი უმნიშვნელოვანესი სოციალუ-ეკონომიკური საკითხების გადანყვეტას, როგორიცაა:

- ❖ ერთობლივი ეროვნული შინა პროდუქტისა და ეროვნული შემოსავლის ზრდის მაღალი ტემპების მიღწევა და შენარჩუნება;

- ❖ ქვეყნის სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის ერთობლივ შინა პროდუქტთან პროცენტული თანაფარდობის მინიმუმამდე დაყვანა და მისი სრულად აღმოფხვრა;

- ❖ ეროვნული ვალუტის ინფლაციის მაჩვენებლია ერთნიშნა ციფრში გამოსახვა და უცხოური ვალუტის მიმართ მისი კურსის სტაბილური ზრდის უზრუნველყოფა;

- ❖ ეროვნული ბანკის მიერ მთავრობაზე გასაცემი ცენტრალიზებული სესხების მოცულობის შეზღუდვა და კრედიტების ოფიციალური საპროცენტო განაკვეთის ოპტიმიზაცია;

- ❖ ეკონომიკის დარგებს შორის კრედიტების ცენტრალიზებული წესით განაწილების სისტემაზე უარის თქმა და კომერციული ბანკების რეფინანსირების ფორმაზე გადასვა;

- ❖ ეროვნული ვალუტის კურსის სტაბილიზაცია ეროვნული ბანკის მიერ სავალუტო ბაზარზე ვალუტის ყიდვა-გაყიდვის გზით;

- ❖ ეროვნული ბანკის რეზერვების ზრდის სტიმულირება და სავალუტო რეზერვების მართვის ეფექტიანობის ამაღლება;

- ❖ საერთაშორისო სავალუტო ორგანიზაციებთან (საერთაშორისო სავალუტო ფონდი, რეკონსტრუქციისა და განვითარების საერთაშორისო ბანკი, რეკონსტრუქციისა და განვითარების ევროპის ბანკი) საქმიანი კონტაქტების განვითარება, მათგან შეღავათიანი კრედიტების მიღება და მათი გონივრული განთავსება-ათვისება;

- ❖ პრივატიზაციისა და მცირე ბიზნესის განვითარების პროგრამების განხორციელება;

❖ საწარმოო ორგანიზაციებსა და სახელმწიფოს შორის საბაზრო პრინციპის ფინანსური ურთიერთობის ჩამოყალიბება, საბიუჯეტო დაფინანსებაში ხარჯვითი მიდგომების დაძლევა, საფინანსო-საკრედიტო სისტემაში დისპროპორციების ლიკვიდაცია და სხვა.

სავალუტო პოლიტიკა, ისევე, როგორც მთლიანად ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა, ეფექტური და სახელმწიფოს ინტერესების სრული გამომხატველიუნდა იყოს. ამიტომ საჭიროა, რომ ეს პოლიტიკა უთუოდ გათვლილი და ორიენტირებული იქნას ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის მიღწევაზე და მის შემდგომ ამაღლებაზე.

ლიტერატურა:

1. რ. ბასარია, ი. მესხია. ეკონომიკური თეორიის საფუძვლები თბ. 1996 წ.

2. მ. კაკულია. სავალუტო სისტემის განვითარების პრობლემები საქართველოში, თბ. გამომცემლობა შპს „ფინანსები“ 2001 წ.

3. მ. კაკულია. სავალუტო სისტემის განვითარების პრობლემები საქართველოში 2001 წ.

4. რ. კაკულია. საერთაშორისო სავალუტო და საკრედიტო ურთიერთობები. თბ. 1995 წ.

REFERENCES:

1. R. Basaria, I. Meskhi – Bases of Economic Theory, Tbilisi, 1996

2. M. Kakulia – Problems of Currency Systems Development in Georgia, Tbilisi, publishing house, Ltd “Finances”, 2001

3. M. Kakulia – Problems of Currency Systems Development in Georgia, 2001

4. R. Kakulia, International Monetary and Credit Affairs, Tbilisi, 1995

CURRENCY AND CURRENCY POLICY ISSUES

Malxaz Gvichia

Academic Doctor of Economics

RESUME

The presented work reviews and analyses the currency policy essence, role and importance, currency rate regulation as the element of the currency policy. The author formulates the financial currency definition, categorizes their activity area and sphere of influence, as well the currency exchange rate and stability. After studying and analyzing the opinions of the different scientist-economists we came to the conclusion that the currency policy is the system of economic actions taken by the state and it aims at ensuring the country's sustainable economic development, decreasing the level of unemployment and inflation, achieving the revenue balance.

Key words: Currency, currency policy, national currency, foreign currency, collective (regional) currency, essence of the world currency.